

PROCEDURA

„NIEBIESKIE KARTY”

– ochrona prawna i potrzeby osób dotkniętych przemocą w rodzinie

podkom. Dorota Kozłowska

Zakład Służby Prewencyjnej CSP

Przemoc w rodzinie jest jedną z sytuacji kryzysowych, w jakiej należy podjąć skuteczne działania interwencyjne. Jest zjawiskiem złożonym i wieloaspektowym, wymagającym kompleksowych i skoordynowanych działań w obszarze zapobiegania.

Niewątpliwie – jak mówi preambuła do ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie¹ (dalej „uppr”): „przemoc w rodzinie narusza podstawowe prawa człowieka, w tym prawo do życia i zdrowia oraz poszanowania godności osobistej, a władze publiczne mają obowiązek zapewnić wszystkim obywatelom równe traktowanie i poszanowanie ich praw i wolności”. Policja, jako instytucja odpowiedzialna za bezpieczeństwo obywateli, zobowiązana jest w tym zakresie podejmować zdecydowane działania zapobiegawcze, których konsekwencją powinna być skuteczna reakcja na sygnały o przemocy w rodzinie.

Ze zgromadzonych przez Policję danych wynika, że w 2019 r. nastąpił wzrost liczby przypadków przemocy w rodzinie. Odnotowano 166 102 sytuacje² dotyczące poszczególnych rodzajów przemocy, co w odniesieniu do 2018 r. dało wzrost o 6805 przypadków (dynamika wyniosła 104,27%), natomiast w stosunku do 2017 r. – wzrost o 332 sytuacje (dynamika – 100,20%).

Analizując dane statystyczne w zakresie działań Policji wobec zjawiska przemocy w rodzinie z 2019 r., należy stwierdzić, iż w wymienionym okresie nastąpił wzrost liczby wypełnionych formularzy „Niebieska Karta – A” w odniesieniu do 2018 r. Zaś w odniesieniu do 2017 r. nastąpił spadek. W 2019 r. funkcjonariusze Policji wypełnili 74 313 formularzy „Niebieska Karta – A”, co w stosunku do 2018 r. stanowi wzrost o 1,59% (wówczas wypełniono 73 153 formularze), natomiast w stosunku do 2017 r. – spadek o 1,78% (wówczas wypełniono 75 662 formularze)³.

Jak wynika z przedstawionych danych, przemoc w rodzinie stanowi poważny problem społeczny i stale jest przedmiotem interwencji policyjnych. Jakość tych interwencji powinna przejawiać się w profesjonalnym podejściu funkcjonariuszy Policji wyposażonych w niezbędną wiedzę na temat obowiązujących przepisów prawnych, w tym praw i potrzeb osób dotkniętych przemocą w rodzinie, i umiejętności ich wdrażania w wyniku stałego i systematycznego podnoszenia kwalifikacji zawodowych. Niezbędna jest także m.in. wiedza psychologiczna oraz empatyczna postawa policjantów wobec osób doznających

przemocy. Bowiem bez zrozumienia dynamiki relacji opartej na przemocy, form jej występowania, metod działania sprawców i jego skutków oraz zachowania osoby pokrzywdzonej, nie jest możliwe przeprowadzenie skutecznej interwencji ani innych czynności w procedurze karnej. Dlatego tak bardzo istotne jest to, aby policjanci potrafili umiejętnie zdiagnozować sytuację przemocy w rodzinie, a także we właściwy sposób zareagować i podjąć odpowiednie działania w celu ochrony osób doświadczających przemocy i zapobiegania wszelkim niezwykle niebezpiecznym skutkom tego zjawiska, w tym związanych z zagrożeniem życia i zdrowia. To oni bowiem wielokrotnie są wzywani do sytuacji, w których ma miejsce przemoc domowa i to często od ich decyzji zależy bezpieczeństwo danej rodziny. Podstawowym i nadrzędnym celem działania procedury „Niebieskie Karty” jest zatrzymanie przemocy, a tym samym zapewnienie bezpieczeństwa osobom dotkniętym przemocą, realizowane poprzez poprawę funkcjonowania rodziny dzięki oddziaływaniu na jej poszczególnych członków. Współpraca interdyscyplinarna umożliwia dokładne rozpoznanie sytuacji i kompleksowe **działania pomocowe**. Środki karne mogą być (ale nie muszą) narzędziem służącym do realizacji celu procedury. Prawidłowo wypełnione formularze rejestrują zdarzenia na szkodę osób dotkniętych przemocą, w związku z czym mogą być wykorzystywane także jako dowód w postępowaniu sądowym, co jest ważnym elementem procedury.

OGÓLNE INFORMACJE

Zgodnie z art. 9a ust. 1. uppr gmina podejmuje działania na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie, w szczególności w ramach pracy w zespole interdyscyplinarnym. Zespół interdyscyplinarny powołuje wójt, burmistrz albo prezydent miasta. W skład tego zespołu wchodzi przedstawiciele: jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, Policji, oświaty, ochrony zdrowia, organizacji pozarządowych, a także kuratorzy sądowi. W skład zespołu mogą wchodzić również prokuratorzy oraz przedstawiciele podmiotów innych niż określone powyżej, działających na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Zgodnie z nowym brzmieniem art. 9 ust. 3a uppr w skład zespołu interdyscyplinarnego wchodzi także przedstawiciele Żandarmerii Wojskowej, jeżeli Żandarmeria Wojskowa złoży taki wniosek do wójta, burmistrza albo prezydenta miasta w związku z zamieszkiwaniem na obszarze gminy żołnierza pełniącego czynną służbę wojskową.

Obsługę organizacyjno-techniczną zespołu interdyscyplinarnego zapewnia ośrodek pomocy społecznej, a w przypadku przekształcenia ośrodka pomocy społecznej w centrum usług społecznych na podstawie przepisów ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych (Dz. U. poz. 1818) – centrum usług społecznych. Zespół interdyscyplinarny może tworzyć grupy robocze w celu rozwiązywania problemów związanych z wystąpieniem przemocy w rodzinie w indywidualnych przypadkach.

W skład grup roboczych wchodzi przedstawiciele: jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, Policji, oświaty, ochrony zdrowia, kuratorzy sądowi, a także przedstawiciele innych podmiotów, specjaliści w dziedzinie przeciwdziałania przemocy w rodzinie⁴.

Zgodnie z nowym brzmieniem art. 11a uppr: „w sprawach żołnierzy pełniących czynną służbę wojskową stosujących przemoc w rodzinie, w skład grup roboczych mogą wchodzić także przedstawiciele Żandarmerii Wojskowej”.

POMOC NALEŻNA OSOBIE DOTKNIĘTEJ PRZEMOCĄ

Osobie sobie dotkniętej przemocą w rodzinie udziela się bezpłatnej pomocy, w szczególności w formie:

- 1) poradnictwa medycznego, psychologicznego, prawnego, socjalnego, zawodowego i rodzinnego;
- 2) interwencji kryzysowej i wsparcia;
- 3) ochrony przed dalszym krzywdzeniem przez uniemożliwienie osobom stosującym przemoc korzystania ze wspólnie zajmowanego z innymi członkami rodziny mieszkania oraz zakazanie kontaktowania się i zbliżania się do osoby pokrzywdzonej;
- 4) zapewnienia osobie dotkniętej przemocą w rodzinie bezpiecznego schronienia w specjalistycznym ośrodku wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie;
- 5) badania lekarskiego w celu ustalenia przyczyn i rodzaju uszkodzeń ciała związanych z użyciem przemocy w rodzinie oraz wydania zaświadczenia lekarskiego w tym przedmiocie⁵;

- 6) zapewnienia osobie dotkniętej przemocą w rodzinie, która nie ma tytułu prawnego do zajmowanego wspólnie ze sprawcą przemocy lokalu, pomocy w uzyskaniu mieszkania⁶.

ZADANIA GMINNEGO PROGRAMU PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY W RODZINIE ORAZ OCHRONY OFIAR PRZEMOCY W RODZINIE

Zespół interdyscyplinarny realizuje działania określone w gminnym programie przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie.

Zadaniem zespołu interdyscyplinarnego jest integrowanie i koordynowanie działań jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, Policji, oświaty, ochrony zdrowia, organizacji pozarządowych (w tym prokuratorów oraz specjalistów w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, którzy mogą wchodzić w skład zespołu interdyscyplinarnego) w szczególności przez:

- 1) diagnozowanie problemu przemocy w rodzinie;
- 2) podejmowanie działań w środowisku zagrożonym przemocą w rodzinie, mających na celu przeciwdziałanie temu zjawisku;
- 3) inicjowanie interwencji w środowisku dotkniętym przemocą w rodzinie;
- 4) rozpowszechnianie informacji o instytucjach, osobach i możliwościach udzielenia pomocy w środowisku lokalnym;
- 5) inicjowanie działań w stosunku do osób stosujących przemoc w rodzinie.

Do zadań grup roboczych należy w szczególności:

- 1) opracowanie i realizacja planu pomocy w indywidualnych przypadkach wystąpienia przemocy w rodzinie;
- 2) monitorowanie sytuacji rodzin, w których dochodzi do przemocy oraz rodzin zagrożonych wystąpieniem przemocy;
- 3) dokumentowanie działań podejmowanych wobec rodzin, w których dochodzi do przemocy oraz efektów tych działań⁷.

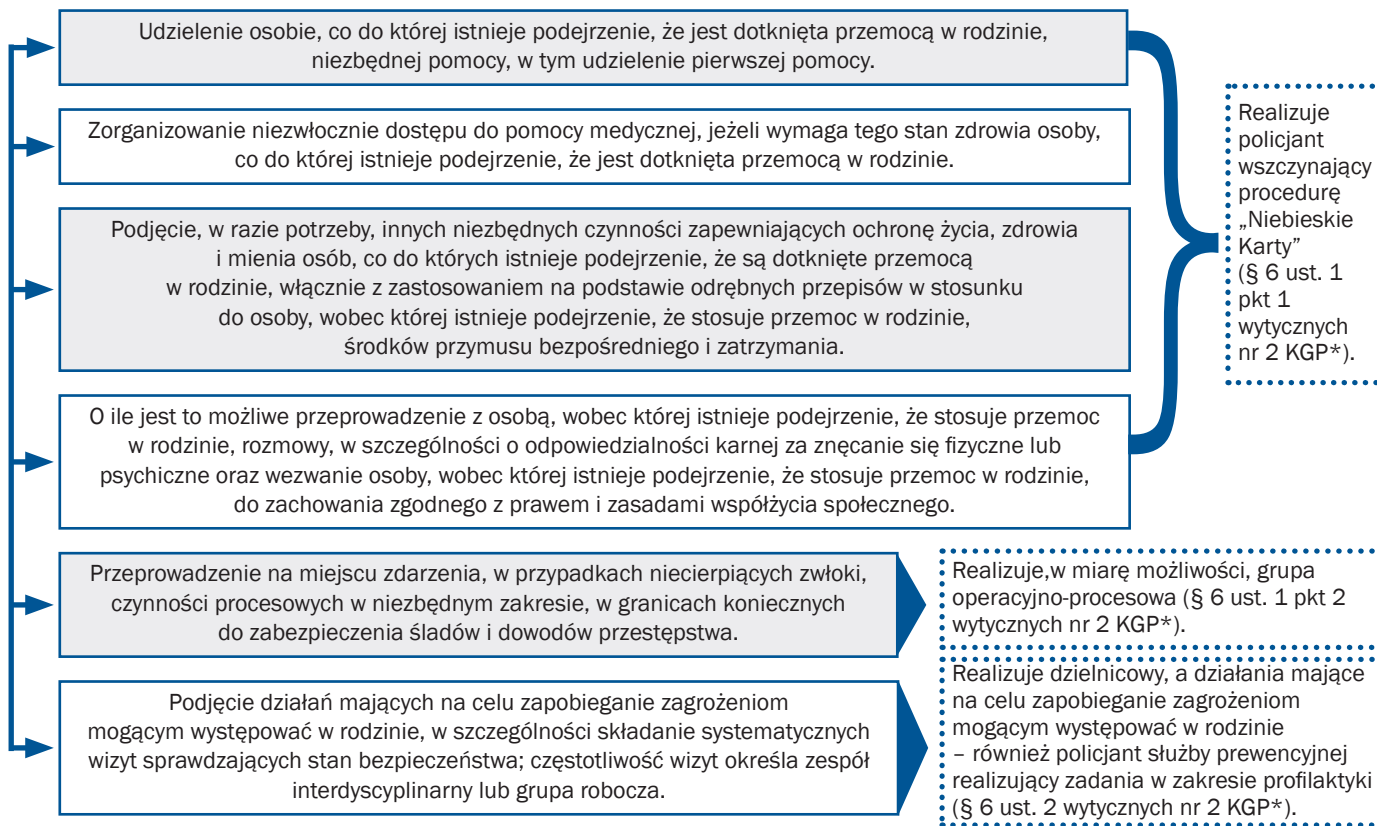
INTERWENCJA W ŚRODOWISKU RODZINY

Podejmowanie interwencji w środowisku wobec rodziny dotkniętej przemocą odbywa się w oparciu o procedurę „Niebieskie Karty” i nie wymaga zgody osoby dotkniętej przemocą w rodzinie.

Procedura „Niebieskie Karty” obejmuje ogół czynności podejmowanych i realizowanych przez przedstawicieli jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, Policji, oświaty i ochrony zdrowia, w związku z uzasadnionym podejrzeniem zaistnienia przemocy w rodzinie (uppr).

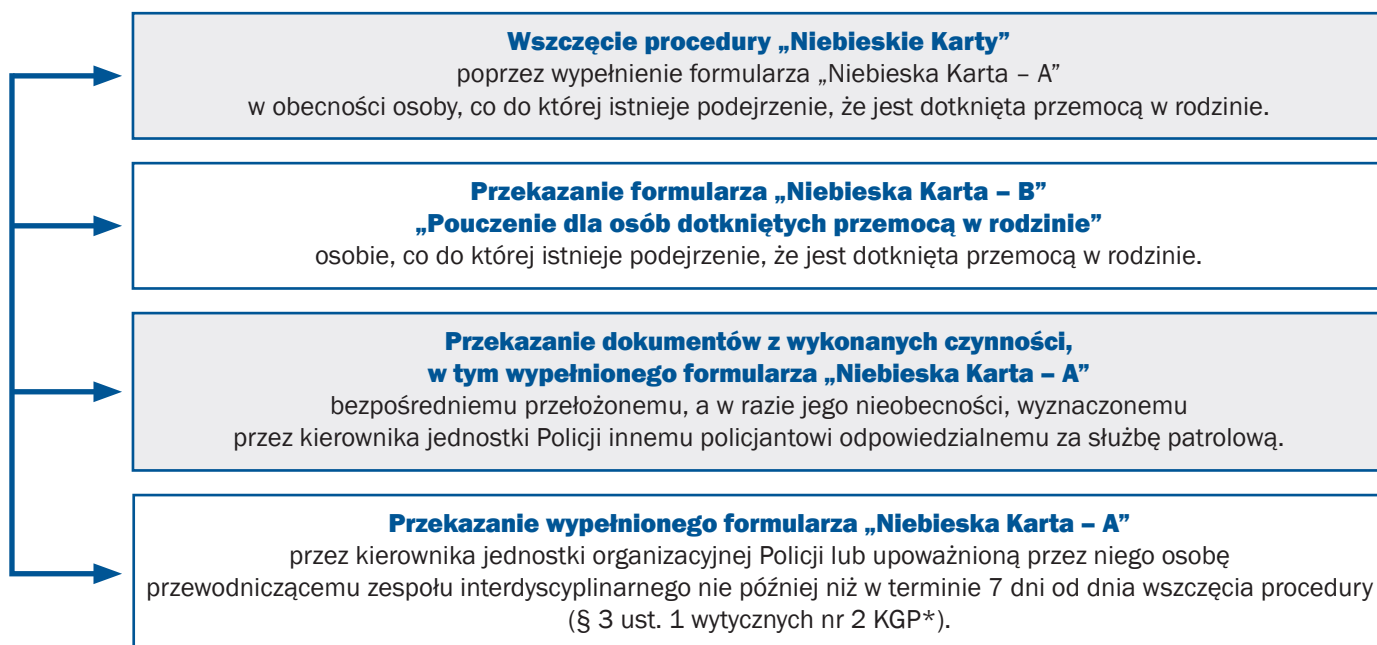
Przedstawiciele tych podmiotów realizują procedurę „Niebieskie Karty” na zasadzie współpracy i przekazują informacje o podjętych działaniach przewodniczącemu zespołu interdyscyplinarnego.

PROCEDURA „NIEBIESKIE KARTY”

Schemat nr 1. Zadania funkcjonariusza policji w ramach procedury „Niebieskie Karty” (§ 13 rozporządzenia NK).

* Wytyczne nr 2 Komendanta Głównego Policji z dnia 7 grudnia 2011 r. w sprawie postępowania policjantów podczas realizacji procedury „Niebieskie Karty” (Dz. Urz. KGP nr 10, poz. 77).

Źródło: Biuro Prewencji KGP, *Vademecum dla policjantów służby prewencyjnej. Wybrane zagadnienia*, s. 46.

Schemat nr 2. Interwencja w związku z przemocą w rodzinie.

* Wytyczne nr 2 Komendanta Głównego Policji z dnia 7 grudnia 2011 r. w sprawie postępowania policjantów podczas realizacji procedury „Niebieskie Karty” (Dz. Urz. KGP nr 10, poz. 77).

Źródło: Biuro Prewencji KGP, *Vademecum dla policjantów służby prewencyjnej. Wybrane zagadnienia*, s. 44.

Wszczęcie procedury „Niebieskie Karty” następuje przez wypełnienie formularza „Niebieska Karta” w przypadku powzięcia, w toku prowadzonych czynności służbowych lub zawodowych, podejrzenia stosowania przemocy wobec członków rodziny lub w wyniku zgłoszenia dokonanego przez członka rodziny lub przez osobę będącą świadkiem przemocy w rodzinie⁸. Czynności prawne podejmowane przez Policję w związku z procedurą „Niebieskie Karty” przedstawiają schematy 1 i 2. (zob. s. 59).

ZAPEWNIENIE BEZPIECZEŃSTWA OSOBIE DOTKNIĘTEJ PRZEMOCĄ DOMOWĄ

Zatrzymanie sprawcy przemocy

Zatrzymanie prewencyjne:

Art. 15a ustawy o Policji

1. Policjant ma prawo zatrzymania, w trybie określonym w art. 15, osoby stosującej przemoc w rodzinie w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie stwarzającej bezpośrednie zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego.
2. Policjant w celu stwierdzenia zasadności zatrzymania ocenia ryzyko bezpośredniego zagrożenia dla życia lub zdrowia ludzkiego, odrębnie dla osoby dorosłej i dziecka, biorąc pod uwagę w szczególności:
  - 1) akty przemocy fizycznej w rodzinie;
  - 2) wiek osoby dotkniętej przemocą w rodzinie;
  - 3) stosowanie przemocy w rodzinie wobec kobiety w ciąży;
  - 4) niepełnosprawność w rozumieniu art. 2 pkt 10 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2020 r. poz. 426, 568 i 875) osoby dotkniętej przemocą w rodzinie;
  - 5) zależność osoby dotkniętej przemocą w rodzinie od osoby stosującej tę przemoc ze względu na stan zdrowia lub jej zaburzenia psychiczne;
  - 6) zaburzenia psychiczne osoby, o której mowa w ust. 1;
  - 7) stan osoby, o której mowa w ust. 1, podczas interwencji związany z użyciem, nadużywaniem lub uzależnieniem od alkoholu, środków odurzających lub substancji psychotropowych, środków zastępczych lub nowych substancji psychoaktywnych;
  - 8) kierowanie przez osobę, o której mowa w ust. 1, gróźb użycia przemocy ze skutkiem bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia;
  - 9) dostęp osoby, o której mowa w ust. 1, do niebezpiecznego narzędzia lub broni;
  - 10) informacje o dotychczas stosowanej przemocy lub prowadzonych postępowaniach wobec osoby, o której mowa w ust. 1, w związku z użyciem przemocy;
  - 11) informacje od osób, o których mowa w art. 9c ust. 1 pkt 1 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, dotyczące ich obaw o własne życie lub zdrowie, w tym związanych z nasileniem aktów przemocy w rodzinie;
  - 12) informacje o próbach targnięcia się na własne życie lub życie osób wspólnie zamieszkujących przez osobę, o której mowa w ust. 1, w związku ze stosowaniem przemocy;
  - 13) informacje o próbach targnięcia się na własne życie przez osobę dotkniętą przemocą w rodzinie w związku ze stosowaniem tej przemocy.

Zatrzymanie sprawcy przestępstwa

Art. 244 kpk⁹

§ 1. Policja ma prawo zatrzymać osobę podejrzaną, jeżeli istnieje uzasadnione przypuszczenie, że popełniła ona przestępstwo, a zachodzi obawa ucieczki lub ukrycia się tej osoby albo zatarcia śladów przestępstwa bądź też nie można ustalić jej tożsamości albo istnieją przesłanki do przeprowadzenia przeciwko tej osobie postępowania w trybie przyspieszonym.

§ 1a. Policja ma prawo zatrzymać osobę podejrzaną, jeżeli istnieje uzasadnione przypuszczenie, że popełniła ona przestępstwo z użyciem przemocy na szkodę osoby wspólnie zamieszkującej, a zachodzi obawa, że ponownie popełni przestępstwo z użyciem przemocy wobec tej osoby, zwłaszcza gdy popełnieniem takiego przestępstwa grozi.

§ 1b. Policja zatrzymuje osobę podejrzaną, jeśli przestępstwo, o którym mowa w § 1a, zostało popełnione przy użyciu broni palnej, noża lub innego niebezpiecznego przedmiotu, a zachodzi obawa, że ponownie popełni ona przestępstwo z użyciem przemocy wobec osoby wspólnie zamieszkującej, zwłaszcza gdy popełnieniem takiego przestępstwa grozi.

Zobowiązanie osoby stosującej przemoc w rodzinie do opuszczenia mieszkania

Jeżeli członek rodziny wspólnie zajmujący mieszkanie swoim zachowaniem polegającym na stosowaniu przemocy w rodzinie czyni szczególnie uciążliwym wspólne zamieszkiwanie, osoba dotknięta tą przemocą może żądać, aby sąd, właściwy według przepisów ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2019 r. poz. 1460, z późn. zm.), zobowiązał go do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazał zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia¹⁰.

Powyższy przepis stosuje się również w przypadku, gdy:

- 1) osoba dotknięta przemocą w rodzinie opuściła wspólnie zajmowane mieszkanie z powodu stosowania wobec niej przemocy w tym mieszkaniu;
- 2) członek rodziny stosujący przemoc w rodzinie opuścił wspólnie zajmowane mieszkanie;
- 3) małżonek, wstępny, zstępny, rodzeństwo, powinowaty w tej samej linii lub stopniu, osoba pozostająca w stosunku przysposobienia oraz jej małżonek, a także osoba pozostająca we wspólnym pożyciu oraz inna osoba stosująca przemoc w rodzinie, okresowo lub nieregularnie przebywa w mieszkaniu wspólnie z osobą dotkniętą przemocą w rodzinie.

Osoba pełnoletnia, która pozostała w mieszkaniu, o którym mowa poprzednio, przez czas niezamieszkiwania w nim osoby stosującej przemoc w rodzinie, w związku z wydaniem wobec niej:

- 1) nakazu lub zakazu, o których mowa w art. 15aa ust. 1 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz. U. z 2020 r. poz. 360 i 956),
- 2) nakazu lub zakazu, o których mowa w art. 18a ust. 1 ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych (Dz. U. z 2020 r. poz. 431 i 956),
- 3) postanowienia sądu o zobowiązaniu osoby stosującej przemoc w rodzinie do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazaniu zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia, w tym również o udzieleniu zabezpieczenia – jest obowiązana do ponoszenia opłat za dostawy do tego mieszkania energii, gazu, wody oraz odbiór ścieków, odpadów i nieczystości ciekłych oraz czynsz lub koszty bieżącego

PROCEDURA „NIEBIESKIE KARTY”

zarządzania nieruchomością, chyba że względem niej osoba stosująca przemoc w rodzinie jest obowiązana do świadczeń alimentacyjnych.

Powyższe stosuje się do każdego lokalu służącego zaspokajaniu bieżących potrzeb mieszkaniowych¹¹.

Przekazanie Policji i Żandarmerii Wojskowej danych teleadresowych placówek oferujących wsparcie dla ofiar przemocy w rodzinie

Organy administracji rządowej i jednostki samorządu terytorialnego organizujące placówki, o których mowa w art. 15ag ust. 1 pkt 3 i 5 i art. 15ah ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji oraz art. 18g ust. 1 pkt 3 i 5 i art. 18h ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych, przekazują, z użyciem środków komunikacji elektronicznej, właściwym terytorialnie jednostkom organizacyjnym Policji i Żandarmerii Wojskowej aktualne dane teleadresowe tych podmiotów ze wskazaniem przedmiotu działalności¹².

Nakaz wobec osoby stosującej przemoc w rodzinie natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia i zakaz zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia – według ustawy o Policji (nowe regulacje prawne)

Zgodnie z art. 15aa ust. 1 policjant ma prawo wydać wobec osoby stosującej przemoc w rodzinie w rozumieniu przepisów ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, stwarzającej zagrożenie dla życia lub zdrowia osoby dotkniętej tą przemocą, nakaz natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia, zwany dalej „nakazem”, lub zakaz zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia, zwany dalej „zakazem”¹³ [Szerzej o stosowaniu tego rodzaju nakazu lub zakazu przez policjantów – zob. artykuł R. Gostkowskiej-Maczugy, s. 67. Przyp. red.].

ROZMOWA Z OSOBĄ DOROSŁĄ DOTKNIĘTĄ PRZEMOCĄ W TOKU PROCEDURY „NIEBIESKIE KARTY”

PAMIĘTAJ! Sposób, w jaki funkcjonariusz Policji traktuje ofiarę przemocy przy pierwszym kontakcie, ma ogromny wpływ na jej dalsze relacje z innymi osobami i instytucjami świadczącymi pomoc społeczną oraz prawną.

Ogólne zasady komunikowania się z osobą dotkniętą przemocą¹⁴.

1

Zanim przystąpisz do rozmowy, upewnij się, że osoba skrzywdzona ma zagwarantowane poczucie prywatności i bezpieczeństwa. Przeprowadź rozmowę w oddzielnym pokoju, z dala od sprawcy przemocy oraz osób postronnych.

2

Na informację o przemocy nigdy nie reaguj zdumieniem, zaskoczeniem czy niedowierzaniem. Zachęć osobę dotkniętą przemocą do otwartości i wzmocnij jej decyzję o szukaniu pomocy.

3

W sprawie przemocy nie możesz zachowywać neutralności. Bardzo ważne jest, abyś stanowczo wyraził negatywną ocenę zachowania sprawcy. Osoba doświadczająca przemocy musi się dowiedzieć, że nie jest winna przemocy, że ma prawo się bronić, a czyny sprawcy zasługują na potępienie i karę.

4

Postaraj się wczuć w sytuację osoby pokrzywdzonej. Całe twoje zachowanie – postawa ciała, ton głosu i kontakt wzrokowy – powinno wskazywać na to, że jesteś zainteresowany jej sytuacją, a jej problemy traktujesz poważnie.

5

Osoba, która doświadcza przemocy, bywa zrozpaczona, rozżalona i zdenerwowana. Postaraj się ją uspokoić. Nie osądzaj jej, ale staraj się zrozumieć jej strach, gniew czy też nienawiść do sprawcy.

6

Nie obwiniaj osoby pokrzywdzonej za doznaną przemoc. To jedna z metod działania sprawców przemocy.

7

Nie etykietuj i nie używaj określeń takich jak „rodzina patologiczna, nieprawidłowa”. Powoduje to krzywdę, rozżalenie, a często także rezygnację przez osobę doznającą przemocy z szukania dalszej pomocy.

8

Zachowuj się jak profesjonalista, ale unikaj traktowania osoby protekcjonalnie. Rozmawiaj z nią jak równy z równym – może masz większą wiedzę z zakresu prawa i problematyki przemocy w rodzinie, ale to ona zna najlepiej swoją sytuację.

9

Nie wdawaj się z osobą pokrzywdzoną w bezcelowe dyskusje, zwłaszcza wtedy, gdy jej gniew jest skierowany w stronę przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości. Nie traktuj tych ataków słownych osobiście, chyba że to ty zachowałeś się niestosownie.

10

Uświadom osobie skrzywdzonej, że prawo jest po jej stronie; udziel konkretnych informacji o prawnych możliwościach przeciwdziałania przemocy.

11

Zapewnij osobę, że z jej sytuacji można znaleźć wyjście i że – w granicach swoich możliwości i kompetencji – postarasz się jej pomóc.

12

Wiele kobiet odczuwa lęk przed ujawnieniem faktu, że są maltretowane przez męża czy konkubenta. Obawa przed zemstą partnera i poczucie winy z powodu złamania rodzinnego tabu powstrzymuje je przed konsekwentnym szukaniem pomocy. Zapewnij rozmówczynię o tym, że będziesz ją chronić i regularnie odwiedzał w domu.

13

Uświadom rozmówcę doświadczającego przemocy, że nie jest w stanie zmienić sprawcy i powstrzymać go od stosowania przemocy. Jedynie konsekwentne wzywanie pomocy i policji przy każdym epizodzie przemocy może ograniczyć jego agresywne zachowania.

14

Upewnij się, czy osoba, która zgłasza przemoc, będzie bezpieczna, kiedy wróci do domu. Jeżeli nie, udziel jej wskazówek, co może zrobić po rozmowie z tobą (poprosić o pomoc rodzinę, ośrodek pomocy społecznej itp.). Czasami niezbędne jest zatrzymanie sprawcy przemocy lub w ostateczności zorganizowanie ofierze przemocy i jej dzieciom pobytu w miejscu bezpiecznym, z dala od sprawcy.

15

Przygotuj listę placówek świadczących pomoc osobom doświadczającym przemocy, abyś mógł udzielić jej realnej pomocy i rzetelnej informacji.

16

Opowiadanie o wydarzeniach przemocowych często wiąże się z nawrotem intensywnych emocji. Wiele ofiar mówi o tym, że opowiadanie pomaga im uwolnić się od tego, co przeżyły. Dla innych jest to doświadczenie bardzo bolesne i trudne. Pozwól, aby ofierze towarzyszył ktoś, kto będzie dawał jej wsparcie.

17

Wyjaśnij osobie pokrzywdzonej, jakie są konsekwencje złożenia zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa. Udziel jej informacji, gdzie może szukać pomocy psychologicznej, socjalnej i prawnej.

18

Opowiedz ofierze o kolejnych etapach postępowania, o tym, jak wygląda proces karny i jakie przysługują jej prawa procesowe. Powiedz, gdzie może uzyskać wsparcie, jakie organizacje mogą jej pomóc. Jeśli jest to konieczne, pomóż pokrzywdzonej nawiązać pierwszy kontakt, działaj jako „oficer łącznikowy”.

I jeszcze jedno: unikaj w bezpośrednim kontakcie z osobą dotkniętą przemocą domową (dotyczy także dziecka) określenia werbalnego „ofiara” (wyrażenie to ma wydźwięk negatywny społecznie, nierzadko nawet obraźliwy, zob. słownik synonimów).

DZIECKO W PROCEDURZE „NIEBIESKIE KARTY”

Algorytm postępowania z dzieckiem krzywdzonym

Wszczęcie procedury „Niebieskie Karty”

Szczególne sytuacja dziecka krzywdzonego została uwzględniona przez ustawodawcę, który w § 5 rozporządzenia NK przewidział odrębny tryb przeprowadzania czynności z udziałem dziecka¹⁵.

1. W przypadku podejrzenia stosowania przemocy w rodzinie wobec dziecka czynności podejmowane i realizowane w ramach procedury, zwane dalej „działaniami”, przeprowadza się w obecności rodzica, opiekuna prawnego lub faktycznego.
2. Jeżeli osobami, wobec których istnieje podejrzenie, że stosują przemoc w rodzinie wobec dziecka, są rodzice, opiekunowie prawni lub faktyczni, działania z udziałem dziecka przeprowadza się w obecności pełnoletniej osoby najbliższej w rozumieniu art. 115 § 11 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553, z późn. zm.), zwanej dalej „osobą najbliższą”.

3. Działania z udziałem dziecka, co do którego istnieje podejrzenie, że jest dotknięte przemocą w rodzinie, powinny być prowadzone w miarę możliwości w obecności psychologa.

Wyraźnie zatem wskazano, że żadne czynności z udziałem lub w obecności dziecka nie powinny być przeprowadzane pod nieobecność jego opiekuna lub innej osoby pełnoletniej będącej dla dziecka osobą najbliższą. Wskazano również na zasadność zapewnienia obecności psychologa, o ile z uwagi na miejsce i okoliczności jest to możliwe. **W jaki zatem sposób należy postępować, jeżeli nie ma możliwości zapewnienia obecności osoby pełnoletniej lub obecna osoba pełnoletnia bagatelizuje te czynności lub wręcz nie zgadza się na udział w nich?** W przypadku podejrzenia krzywdzenia dziecka trudno sobie wyobrazić, aby podejmować działania w zależności od postawy osób dorosłych z otoczenia dziecka. Zarówno wszczęcie procedury NK, złożenie zawiadomienia o podejrzeniu popełnienia przestępstwa, jak i poinformowanie sądu rodzinnego są czynnościami mającymi na celu zapewnienie bezpieczeństwa dziecku. Jeżeli zatem dołożono należytej staranności dla zapewnienia obecności osób wskazanych w § 5 rozporządzenia NK, dalsze działania muszą być podejmowane bez względu na obecność osób trzecich¹⁶.

Formularz „Niebieska Karta – B” należy przekazać rodzicowi lub opiekunowi prawnemu lub faktycznemu, którego nie podejrzewamy o krzywdzenie dziecka. Jeżeli nie jesteśmy w stanie znaleźć takiej osoby, formularza nie przekazuje się nikomu. „Niebieska Karta – B” zawiera akty prawne i informacje, które mogą być przydatne dla osoby doświadczającej przemocy lub jej opiekuna. Dobrze jest również wraz z kartą przekazać tej osobie adresy najbliższych placówek pomocowych i taka też jest powszechna praktyka¹⁷.

Obowiązki związane z wszczęciem procedury

Po wszczęciu procedury „Niebieskie Karty” należy zadbać o prawa i bezpieczeństwo dziecka doświadczającego przemocy poprzez niżej wymienione działania.

- Udzielenie pomocy medycznej ofierze przemocy – to najważniejsze zadanie przedstawiciela każdej ze służb czy instytucji zobowiązanej do przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Dopiero po wykonaniu tych czynności można zająć się pozostałymi aspektami doznawanej przez dziecko przemocy. Udzielenie pomocy medycznej wynika nie tylko z obowiązku określonego rozporządzeniem, ale również z art. 162 kk.

PROCEDURA „NIEBIESKIE KARTY”

- ❑ Rozważenie hospitalizacji dziecka pokrzywdzonego przemocą (zwłaszcza w przypadku konieczności zapewnienia bezpieczeństwa w kontekście zdrowotnym czy fizycznej izolacji od sprawcy, tj. w sytuacji, jeśli nie ma dostępu do sprawcy, gdyż np. zbiegł on z miejsca zdarzenia i nie jest możliwa natychmiastowa jego izolacja od dziecka). Decyzja o ewentualnej hospitalizacji musi uwzględniać przede wszystkim stan psychiczny i fizyczny dziecka oraz możliwość zapewnienia mu ochrony. Hospitalizacja może być konieczna w szczególności w przypadkach: molestowania seksualnego dziecka ze stosunkiem seksualnym, molestowania z użyciem alkoholu i narkotyków, istotnych urazów u dziecka oraz braku możliwości zapewnienia ochrony w miejscu zamieszkania. W przypadku dziecka pokrzywdzonego z powodu przemocy fizycznej ważnym aspektem pomocy medycznej jest zapewnienie profilaktyki chorób przenoszonych drogą płciową oraz uwzględnienie ewentualnej ciąży¹⁸.
- ❑ Zabezpieczenie materiału dowodowego.
- ❑ Poinformowanie osoby dotkniętej przemocą w rodzinie (lub jej opiekuna) o wszczęciu procedury i przysługujących jej prawach.
- ❑ Zapewnienie osobie pokrzywdzonej przemocą w rodzinie bezpieczeństwa i intymności.
- ❑ Zawiadomienie prokuratury, jeśli podejrzewamy popełnienie przestępstwa.
- ❑ Zawiadomienie dziecka lub opiekuna o możliwości uzyskania „Zaświadczenia o przyczynach i rodzaju uszkodzeń ciała związanych z użyciem przemocy w rodzinie”.
- ❑ Zapewnienie wsparcia psychologicznego.
- ❑ Udział w pracy grupy roboczej powołanej przez zespół interdyscyplinarny do pracy z rodziną.
- ❑ Zawiadomienie o przestępstwie z użyciem przemocy – zgodnie z treścią art. 12 ust. 1 uppr osoby, które w związku z wykonywaniem swoich obowiązków służbowych lub zawodowych powzięły podejrzenie o popełnieniu ściganego z urzędu przestępstwa z użyciem przemocy w rodzinie, niezwłocznie zawiadamiają o tym Policję lub prokuratora.
- ❑ Zawiadomienie sądu rodzinnego – sąd rodzinny powinien zostać zawiadomiony w każdym przypadku podejrzenia nieprawidłowego sprawowania władzy rodzicielskiej.

W wielu przypadkach przemocy wobec dzieci działania podejmowane przez członków grup roboczych wystarczają do zmiany postępowania rodziców, podjęcia przez nich zajęć terapeutycznych i w rezultacie zaprzestania krzywdzenia dziecka. Niezależnie od tego, jeśli podejrzewamy nieprawidłowości ze strony rodziców w opiece nad dzieckiem i jego wychowaniu, skutkujące stosowaniem wobec niego przemocy, to jest to przesłanka, zgodnie z którą zobowiązani jesteśmy powiadomić sąd rodzinny, gdyż instytucja ta powinna mieć wgląd w to, co się dzieje w rodzinie, aby móc w porę podjąć określone prawem działania na rzecz ochrony krzywdzonego dziecka. Sąd ma znacznie skuteczniejsze narzędzia niż zespół interdyscyplinarny/grupa robocza.

ODEBRANIE DZIECKA Z RODZINY NA WNIOSEK PRACOWNIKA SOCJALNEGO I UDZIAŁ POLICJI

W razie bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą w rodzinie pracownik socjalny wykonujący obowiązki służbowe na podstawie art. 12a ust. 1 uppr ma prawo odebrać dziecko z rodziny i umieścić je u innej niezamieszku-

mieszkującej wspólnie osoby najbliższej, w rodzinie zastępczej lub w placówce opiekuńczo-wychowawczej. Tryb umieszczenia dzieci w rodzinie zastępczej lub w placówce opiekuńczo-wychowawczej regulują przepisy ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2019 r. poz. 1111, 924 i 1818)¹⁹.

Decyzję o odebraniu dziecka z rodziny pracownik socjalny podejmuje wspólnie z funkcjonariuszem Policji, a także z lekarzem, lub ratownikiem medycznym, lub pielęgniarką. Do trybu tej czynności stosuje się odpowiednio przepisy art. 598¹⁰, art. 598¹¹ § 3 i art. 598¹² § 1 zdanie pierwsze ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego. Pracownik socjalny ma obowiązek niezwłocznego powiadomienia sądu opiekuńczego, nie później niż w ciągu 24 godzin, o odebraniu dziecka z rodziny i umieszczeniu go u niezamieszkującej wspólnie osoby najbliższej, w rodzinie zastępczej lub w placówce opiekuńczo-wychowawczej. Do umieszczenia dziecka u osoby najbliższej niezamieszkującej wspólnie stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące umieszczenia dziecka w rodzinie zastępczej lub w placówce opiekuńczo-wychowawczej²⁰.

Zażalenie na odebranie dziecka²¹

Rodzicom, opiekunom prawnym lub faktycznym przysługuje zażalenie do sądu opiekuńczego na odebranie dziecka, o którym mowa w art. 12a. W zażaleniu można domagać się zbadania zasadności i legalności odebrania dziecka oraz prawidłowości jego dokonania.

Zażalenie może być wniesione za pośrednictwem pracownika socjalnego lub funkcjonariusza Policji, którzy dokonali odebrania dziecka. W takim przypadku zażalenie podlega niezwłocznemu przekazaniu do sądu opiekuńczego.

Sąd rozpatruje zażalenie niezwłocznie, nie później jednak niż w ciągu 24 godzin. W razie uznania bezzasadności lub nielegalności odebrania dziecka sąd zarządza natychmiastowe przekazanie dziecka rodzicom, opiekunom prawnym lub faktycznym, od których dziecko zostało odebrane.

W przypadku stwierdzenia bezzasadności, nielegalności lub nieprawidłowości odebrania dziecka sąd zawiadamia o tym przełożonych osób, które dokonały odebrania.

Pouczenie o prawie złożenia zażalenia

O prawie do złożenia zażalenia, wraz ze wskazaniem sądu opiekuńczego właściwego miejscowo do jego rozpatrzenia, pracownik socjalny lub funkcjonariusz Policji poucza rodziców, opiekunów prawnych lub faktycznych dziecka. Pouczenie to należy wręczyć na piśmie²².

Procedura postępowania funkcjonariusza przy wykonywaniu przez pracownika socjalnego czynności odebrania dziecka z rodziny obejmuje²³:

- 1) zapewnienie bezpieczeństwa osobistego dziecku, pracownikowi socjalnemu i innym uczestnikom postępowania;
- 2) w razie potrzeby udzielenie pierwszej pomocy i wezwanie pogotowia ratunkowego.

Funkcjonariusz, będąc na miejscu wykonywania przez pracownika socjalnego czynności odebrania dziecka z rodziny, na podstawie informacji i okoliczności faktycznych przedstawia swoje stanowisko co do zasadności jego odebrania oraz wręcza rodzicom, opiekunom prawnym lub faktycznym dziecka pisemne pouczenie o prawie złożenia do właściwego miejscowo sądu opiekuńczego zażalenia na odebranie dziecka, jeżeli pouczenia nie wręczył pracownik socjalny.

Funkcjonariusz, na wniosek pracownika socjalnego, udziela niezbędnej pomocy przy umieszczeniu dziecka u innej, nie-

zamieszkującej wspólnie osoby najbliższej, w rodzinie zastępczej lub w całodobowej placówce opiekuńczo-wychowawczej. Nie jest natomiast zadaniem Policji zapewnienie środków transportu w celu umieszczenia dziecka u innej, niezamieszkującej wspólnie osoby najbliższej, w rodzinie zastępczej lub w całodobowej placówce opiekuńczo-wychowawczej. Tym bardziej, że upoważnionym do wykonania tej czynności na podstawie art. 12a uppr jest tylko pracownik socjalny. Należy zwrócić uwagę, że zakres żądanej pomocy przez pracownika socjalnego od Policji przy czynnościach związanych z odebraniem dziecka z rodziny na podstawie art. 12a uppr musi zawierać się w ustawowych zadaniach Policji, o których mowa w art. 1 ust. 2 pkt 1–10 ustawy o Policji bądź innych przepisach prawa.

Można założyć, że w praktyce, np. na mocy lokalnych porozumień/umów między poszczególnymi służbami/institucjami biorącymi udział w odebraniu dziecka, sytuacje przewożenia dziecka środkami transportu Policji mogą się zdarzać, jednak zgodnie z przytoczonymi powyżej przepisami Policja nie jest do takiej czynności zobligowana.

Należy podkreślić, że nie ma przepisów, które *expressis verbis* zabraniają Policji przewiezienia dziecka do innej, niezamieszkującej wspólnie osoby najbliższej, rodziny zastępczej lub całodobowej placówki opiekuńczo-wychowawczej²⁴.

Czynności funkcjonariusza Policji powinny być dokonywane w taki sposób, by nie naruszały dobra osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką, w szczególności by nie doznała ona krzywdy fizycznej lub moralnej²⁵.

Funkcjonariusz przy wykonywaniu czynności odebrania dziecka:

- 1) zapewnia bezpieczeństwo osobiste dziecku, pracownikowi socjalnemu i innym uczestnikom postępowania;
- 2) ustala tożsamość osoby najbliższej, uprawnionego członka rodziny zastępczej lub uprawnionego pracownika placówki opiekuńczo-wychowawczej, w której umieszczone zostanie dziecko.

Funkcjonariusz sporządza z przeprowadzonych czynności, o których mowa powyżej, notatkę urzędową zawierającą w szczególności²⁶:

- 1) jego imię i nazwisko oraz stopień służbowy;
- 2) określenie daty i miejsca przeprowadzonych czynności;
- 3) informacje o formie i treści wniosków pracownika socjalnego, tj. udział funkcjonariusza w odebraniu dziecka na wniosek pracownika socjalnego oraz udzielenie mu niezbędnej pomocy przy umieszczeniu dziecka u innej, niezamieszkującej wspólnie osoby najbliższej, w rodzinie zastępczej lub w całodobowej placówce opiekuńczo-wychowawczej;
- 4) imię i nazwisko pracownika socjalnego oraz adres jednostki organizacyjnej pomocy społecznej;
- 5) imię i nazwisko lekarza lub ratownika medycznego, lub pielęgniarki, którzy uczestniczyli w podjęciu decyzji o odebraniu dziecka z rodziny;
- 6) imię i nazwisko oraz inne dane niezbędne do ustalenia tożsamości odbieranego dziecka, rodziców, opiekunów prawnych lub faktycznych oraz innych uczestników postępowania obecnych w miejscu wykonywania czynności;
- 7) opis wykonanych czynności, w tym informacje o podjętej decyzji, z uwzględnieniem stanowisk poszczególnych uczestników;
- 8) wskazanie osób, którym funkcjonariusz wręczył pisemne pouczenie o prawie do złożenia zażalenia do sądu opiekuńczego na odebranie dziecka;
- 9) informację o wniesieniu za pośrednictwem funkcjonariusza Policji zażalenia do sądu opiekuńczego na odebranie dziecka;

10) informację o osobie i miejscu, w którym umieszczono odebrane dziecko, jeśli funkcjonariusz uczestniczył w tej czynności. Powyższe czynności prawidłowo udokumentowane przez policjantów stanowią cenne informacje dla sądu rodzinnego o naruszeniu dobra małoletniego przez jego rodziców lub opiekunów prawnych bądź faktycznych, niezbędne, aby sąd mógł podjąć odpowiednie decyzje, a jeśli zachodzi podstawa do prowadzenia postępowania wyjaśniającego – to stanowią źródło dowodowe również dla prokuratury.

ODEBRANIE DZIECKA PRZEZ POLICJĘ (SAMODZIELNIE)

W czasie wykonywania codziennych obowiązków służbowych może dojść do sytuacji odebrania dziecka podczas interwencji Policji w sytuacjach kryzysowych wymagających zapewnienia dziecku natychmiastowej opieki. Można do tego rodzaju sytuacji zaliczyć przypadki, w których występuje bezpośrednie zagrożenie życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą w rodzinie. Odebranie dziecka przez Policję może mieć miejsce podczas interwencji w sytuacjach kryzysowych na podstawie art. 1 ust. 2 pkt 1 ustawy o Policji²⁷. Zgodnie z art. 72 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.:

1. Rzeczpospolita Polska zapewnia ochronę praw dziecka. Każdy ma prawo żądać od organów władzy publicznej ochrony dziecka przed przemocą, okrucieństwem, wyzykiem i demoralizacją.
2. Dziecko pozbawione opieki rodzicielskiej ma prawo do opieki i pomocy władz publicznych.
3. W toku ustalania praw dziecka organy władzy publicznej oraz osoby odpowiedzialne za dziecko są obowiązane do wysłuchania i w miarę możliwości uwzględnienia zdania dziecka (...). Właściwym trybem postępowania policjanta przy podejrzeniu stosowania przemocy wobec dziecka przez obojga rodziców lub opiekunów będzie odebranie dziecka od rodziny.

Dopuszczalną formą pomocy dziecku przez Policję w celu zabezpieczenia jego interesów, zgodnie z obowiązującymi przepisami, jest umieszczenie go w odpowiedniej placówce opiekuńczej, tj.:

- rodzinie zastępczej zawodowej pełniącej funkcję pogotowia rodzinnego;
  - placówce opiekuńczo-wychowawczej typu interwencyjnego.
- Instytucję rodziny zastępczej i tryb umieszczania dzieci w całodobowej placówce opiekuńczo-wychowawczej od 1 stycznia 2012 r. reguluje ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2020 r. poz. 821). Umieszczenie w rodzinie zastępczej zawodowej pełniącej funkcję pogotowia rodzinnego określa art. 58, natomiast umieszczenie w placówce opiekuńczo-wychowawczej typu interwencyjnego – art. 103 cytowanej ustawy. Mając na względzie generalną zasadę wynikającą z Konstytucji RP: „organy władzy publicznej działają na podstawie i w granicach prawa”, należy wskazać, że zgodnie z obowiązującymi obecnie uprawnieniami Policji, w tym z uwzględnieniem treści art. 12a uppr, Policji nie przysługuje prawo umieszczenia dziecka u innej, niezamieszkującej wspólnie osoby najbliższej. Uprawnienie to przysługuje pracownikowi socjalnemu. Zawsze należy kierować się dobrem dziecka, zgodnie z art. 3 ust. 1 Konwencji o prawach dziecka²⁸, który mówi: „We wszystkich działaniach dotyczących dzieci, podejmowanych przez pu-

PROCEDURA „NIEBIESKIE KARTY”

bliczne lub prywatne instytucje opieki społecznej, sądy, władze administracyjne lub ciała ustawodawcze, sprawą nadrzędną będzie najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka”.

Opiekunem nie może być ustanowiona osoba, która nie ma pełnej zdolności do czynności prawnych albo została pozbawiona praw publicznych.

1. Opiekunem małoletniego nie może być ustanowiona także osoba, która została pozbawiona władzy rodzicielskiej albo skazana za przestępstwo przeciwko wolności seksualnej lub obyczajności albo za umyślne przestępstwo z użyciem przemocy wobec osoby lub przestępstwo popełnione na szkodę małoletniego lub we współdziałaniu z nim, albo osoba, wobec której orzeczono zakaz prowadzenia działalności związanej z wychowywaniem, leczeniem, edukacją małoletnich lub opieką nad nimi, lub obowiązek powstrzymywania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, zakaz kontaktowania się z określonymi osobami lub zakaz opuszczania określonego miejsca pobytu lub zgody sądu.
2. Nie może być ustanowiony opiekunem ten, w stosunku do kogo zachodzi prawdopodobieństwo, że nie wywiąże się należycie z obowiązków opiekuna²⁹.

W związku z tym, że sytuacja kryzysowa związana z podejrzeniem stosowania przemocy w rodzinie wobec dziecka może wystąpić w różnych porach dnia oraz z brakiem możliwości bieżącej weryfikacji informacji, o których mowa w treści cyt. przepisu, powierzenie opieki nad małoletnim osobie spokojniejszej, co do której nie ma zupełnej pewności, że w przeszłości nie dopuściła się wskazanych czynów, jest niemożliwe. Niesie bowiem ze sobą ryzyko nie tylko niewłaściwego sprawowania opieki, ale wręcz narażenia dziecka na to, że stanie się ofiarą przestępstwa.

ROZMOWA Z DZIECKIEM W TOKU PROCEDURY „NIEBIESKIE KARTY”

Pamiętajmy, że krzywdzone dzieci niechętnie rozmawiają o swojej sytuacji. Może to być spowodowane różnymi indywidualnymi przyczynami, m.in. nieśmiałością, lękiem przed zemstą, złymi doświadczeniami czy też trudnym i bolesnym tematem. Krzywdzone dzieci często czują się winne za to, co je spotkało. Nigdy nie można zmuszać dziecka do mówienia, a jedynie próbować różnych metod porozumienia się z nim. Do każdego przypadku krzywdzenia dziecka trzeba podchodzić w sposób indywidualny i profesjonalny³⁰.

Rozmowa z dzieckiem krzywdzonym powinna odbywać się w odpowiednich warunkach oraz w miarę możliwości w obecności psychologa. Należy zadbać o stworzenie atmosfery do swobodnej rozmowy i zapewnić dziecko, że jest bezpieczne, by nie bało się mówić prawdy i ufało nam. Rozmowa musi uwzględniać wiek i stan psychiczny dziecka. Należy pamiętać o tym, że dokładnie przeprowadzony i opisany w dokumentacji wywiad może stanowić ważny materiał dowodowy, dlatego należy wyjaśnić wszelkie wątpliwe kwestie. Inna osoba, która później będzie rozmawiała z dzieckiem, niezależnie od jej kompetencji i profesjonalnego przygotowania, może nie mieć możliwości uzyskania tak dużej ilości informacji. Dziecko, które zdecydowało się ujawnić fakt krzywdzenia, chce zostać wysłuchane i nie należy przerywać jego wypowiedzi, aby nie poczuło się odrzucone przez osobę, której zdecydowało się zaufać. Jeżeli nie możemy w danej chwili poświęcić dziecku wystarczająco dużo czasu, trzeba je o tym uprzedzić. W trak-

cie rozmowy należy unikać dawania obietnic bez pokrycia (zwłaszcza obiecywania, że nie przekazemy dalej uzyskanych od dziecka informacji), ale jednocześnie zapewnić, że zrobimy wszystko, aby dziecku pomóc. Warto również przedstawić dalszy plan działania, aby zwiększyć u dziecka poczucie bezpieczeństwa. Obecność dodatkowych osób w trakcie rozmowy może być pomocna, ale dziecko powinno wyrazić na to zgodę. Rozmawiając z dzieckiem, należy unikać zarówno nadmiernego dramatyzowania (nawet jeżeli słyszymy wyjątkowo drastyczne opowieści), jak i bagatelizowania jego emocji czy wypowiedzi. Dla wielu dzieci pomocny może być kontakt fizyczny (przytulenie, trzymanie za rękę), ale w tym zakresie należy się wykazać dużym wyczuciem³¹.

Większość wskazówek dotyczących rozmowy z dorosłą ofiarą przemocy, omówionych we wcześniejszej części artykułu, jest uniwersalna, tzn. można je wykorzystać zarówno w rozmowie z krzywdzoną osobą dorosłą, jak i z dzieckiem. Mimo wielu podobieństw, jednak są też różnice, których nie należy bagatelizować, trzeba bowiem zdawać sobie sprawę, że wynikają one z wieku, stopnia rozwoju fizycznego i umysłowego dziecka, a także widzenia świata i postrzegania swojej sytuacji.

Ważne zasady dotyczące rozmowy z dzieckiem krzywdzonym w trakcie procedury „Niebieskie Karty”:

- rozmowa w bezpiecznym miejscu, bez zakłóceń;
  - unikanie w bezpośrednim kontakcie z dzieckiem, co dotyczy także osoby dorosłej, określenia werbalnego „ofiara”;
  - stworzenie atmosfery zaufania;
  - zapewnienie o bezpieczeństwie i chęci udzielenia dziecku pomocy;
  - stosowanie pytań otwartych, zadawanych wprost, sformułowanych w sposób zrozumiały dla dziecka;
  - zadawanie pytań tylko do momentu uzyskania informacji;
  - posługiwanie się w rozmowie przykładami;
  - unikanie składania obietnic bez pokrycia;
  - unikanie dramatyzowania;
  - powstrzymanie się od osądzania zarówno osoby dotkniętej przemocą, jak i sprawcy przemocy (np. od sugestii wskazujących na błędy popełnianie przez osobę pokrzywdzoną) czy też opinii sugerujących współudział ofiary w sprawstwie („pewnie sama go sprowokowała, a teraz udaje poszkodowaną”).
- Dodatkowo należy poinformować dziecko, że mówiąc prawdę, nie robi nic złego, zapewnić je, że nikt nie może go krzywdzić, a także uświadomić dziecko, że sytuacja, w jakiej się znalazło, nie jest jego winą; zwracać uwagę na wszystkie reakcje oraz sygnały mogące świadczyć o stosowaniu przemocy wobec dzieci, m.in. ślady bicia, siniaki, zaburzenia zachowania, oznaki lęku, płacz, drżenie rąk. Należy zdawać sobie sprawę, że sama sytuacja tej osoby jest dla niej dramatyczna, dlatego też nie należy wywoływać u niej dodatkowych cierpień i krzywd moralnych. Wyczucie i duża ostrożność powinny cechować policjantów wskazanych do przeprowadzenia rozmowy z osobami pokrzywdzonymi, zwłaszcza w sprawach tak delikatnych i intymnych, jakimi są sprawy związane z przemocą domową.

ROZMOWA Z RODZICAMI³²

Reakcja rodziców na ujawnienie przemocy wobec dziecka bywa różna i zależy od tego, kim jest sprawca. Należy dążyć do uzyskania od rodziców jak największej ilości informacji na temat zdarzenia. Konieczne jest uświadomienie matce i ojcu ogromnej roli ich dalszego postępowania z dzieckiem, aby za-

pobiec wytworzeniu się poczucia winy u młodego człowieka (zwłaszcza w przypadku, gdy dziecko było krzywdzone przez członka rodziny lub inną osobę bliską). Powinno się także wytłumaczyć im konieczność przeprowadzenia dalszego postępowania prawnego. Brak zgody rodziców na podjęcie działań nie powstrzymuje ich prowadzenia. Brak możliwości nawiązania kontaktu z osobą podejrzaną o bycie pokrzywdzoną przemocą w rodzinie lub jej opiekunem nie stanowi przeszkody we wszczęciu procedury. Nie ma konieczności uzyskiwania zgody rodziców lub opiekunów na wszczęcie procedury. Warto natomiast ich o tym poinformować. Trzeba jednak podkreślić, że w miarę możliwości należy podjąć działania zmierzające do pozyskania współpracy rodziców przy wyjaśnieniu sprawy. Procedurę można wszczynać wielokrotnie, jeśli zaistnieją przestanki określone w art. 2 uppr.

PAMIĘTAJ! Nie wypełnia się formularzy dla każdego członka rodziny osobno, gdyż procedura prowadzona jest „w rodzinie”, a nie „dla kogoś” lub „przeciwko komuś”.

W przypadku ujawnienia krzywdzenia dziecka przez rodziców rozmowa może być trudna zarówno dla nich, jak i dla dziecka. W jej trakcie należy pamiętać o zasadzie krytykowania konkretnych zachowań, a nie osoby, która się ich dopuściła. Jednak przemoc w żaden sposób nie usprawiedliwia ewentualnie ujawnione w trakcie rozmowy problemy dotyczące osoby krzywdzącej dziecko lub całej rodziny.

W sytuacji podjęcia decyzji o wszczęciu procedury „Niebieskie Karty”, warto wytłumaczyć rodzicom, na czym ona polega. Należy opisać im dalszy przebieg oraz wyjaśnić, jakie kroki prawne zostaną podjęte.

ZAKOŃCZENIE

W niniejszym artykule przypomniano dotychczasowe przepisy prawne dotyczące procedury „Niebieskie Karty”, gdyż rozporządzenie określające kształt tej procedury, który będzie obowiązywał po dniu 30 listopada 2020 r., nie zostało zmienione (choć zgodnie z potrzebami formalno-praktycznymi należy ich oczekiwać). Wskazano także na zmiany w przepisach wchodzące w życie od 30 listopada bieżącego roku, które wiążą się z procedurą „Niebieskie Karty” i w praktyce mają zastosowanie w działaniach Policji w sytuacji podejmowania interwencji w związku z przemocą w rodzinie. Autorka wyraża nadzieję, że zawarte w opracowaniu wskazówki przeprowadzania rozmów z osobami dotkniętymi przemocą domową staną się dla wszystkich policjantów dobrą praktyką, co w połączeniu z ugruntowaną wiedzą dotyczącą przepisów regulujących ten ważny społecznie temat powinno zwiększyć u nich poczucie właściwego i zgodnego z prawem działania w celu realizacji ustawowego zadania ochrony życia i zdrowia ludzi.

¹ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2020 r. poz. 218, z późn. zm.).

² Wydział Prewencji Biura Prewencji KGP, *Informacja dotycząca realizacji przez Policję procedury „Niebieskie Karty” w 2019 r.* – 58 963 przypadki przemocy fizycznej, 81 000 – psychicznej, 1238 – seksualnej, 1897 – ekonomicznej oraz 23 004 przypadki innego rodzaju przemocy.

³ Tamże.

⁴ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, art. 9a ust. 1–12.

⁵ Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 11 października 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie wzoru zaświadczenia lekarskiego o przyczynach i rodzaju uszkodzeń ciała związanych z użyciem przemocy w rodzinie (Dz. U. poz. 2080).

⁶ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, art. 3 ust. 1.

⁷ Tamże, art. 9b ust. 1–3.

⁸ Tamże, art. 9d ust. 1–4.

⁹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2020 r. poz. 30, z późn. zm.).

¹⁰ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, art. 11a ust. 1–4 – nowe brzmienie artykułu od 30.11.2020 r.

¹¹ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, art. 11a ust. 2–4.

¹² Tamże, art. 11b ust. 5 – nowe brzmienie od 30.11.2020 r.

¹³ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz. U. z 2020 r. poz. 360, z późn. zm.).

¹⁴ Opracowano na podstawie: *Przemoc wobec kobiet w rodzinie*, Centrum Praw Kobiet, Warszawa 2005, s. 49 i 50.

¹⁵ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” (Dz. U. Nr 209, poz. 1245).

¹⁶ *Stop przemocy! Pielęgniarki i położne w obronie krzywdzonych dzieci*, praca zbiorowa, red. P. Kruś, Media TV Plus Sp. z o.o., Warszawa 2017, <http://www.parpa.pl/phocadownloadpap/Przeciwdzialanie/Stop%20przemocy!%20Pielęgniarki%20i%20położne%20w%20obronie%20krzywdzonych%20dzieci%20-%20trec.pdf> [dostęp: 8.09.2020 r.].

¹⁷ Tamże.

¹⁸ Tamże.

¹⁹ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, art. 12a ust. 2.

²⁰ Tamże, art. 12a ust. 3–5.

²¹ Tamże, art. 12b ust. 1–4.

²² Tamże, art. 12c.

²³ Na podstawie rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 31 marca 2011 r. w sprawie procedury postępowania przy wykonywaniu czynności odebrania dziecka z rodziny w razie bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą w rodzinie (Dz. U. Nr 81, poz. 448).

²⁴ Pismo L.dz. EP-3635/3242/16 z dnia 12 grudnia 2016 r. z Biura Prewencji Komendy Głównej Policji.

²⁵ *Komentarz do art. 598¹⁰ kpc.*, w: J. Bodio, T. Demendecki, A. Jakubecki, O. Marcewicz, P. Telenga, M.P. Wójcik, *Kodeks postępowania cywilnego, przepisy art. 598¹⁰ § 3 kpc.*

²⁶ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 31 marca 2011 r. w sprawie procedury postępowania przy wykonywaniu czynności odebrania dziecka z rodziny w razie bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą w rodzinie (Dz. U. Nr 81, poz. 448), § 6 ust. 1.

²⁷ KGP podaje również art. 72 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483, z późn. zm.) jako podstawę prawną odebrania dziecka przez Policję w sytuacjach kryzysowych.

²⁸ Konwencja o prawach dziecka, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz. U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526).

²⁹ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. z 2020 r. poz. 1359), art. 148 § 1, 1a i 2.

³⁰ Komenda Stołeczna Policji, *Poradnik dla policjantów – rozpoznawanie symptomów dziecka krzywdzonego i zasady postępowania z dzieckiem – ofiarą przemocy*, Warszawa 2009, s. 12.

³¹ P. Hartmann, *Algorytmy postępowania z dzieckiem krzywdzonym*, w: *Stop przemocy! Pielęgniarki i położne w obronie krzywdzonych dzieci*, praca zbiorowa, red. P. Kruś.

³² Tamże.

Summary

The “Blue Cards” police procedure – legal protection and needs of persons affected by domestic violence

The article provides information on the “Blue Cards” procedure. The author focuses on the legal protection and needs of affected by domestic violence persons, in the context of adults and children both alike. Based on the above study, it presents the range of policemen powers and duties ensuring the safety of people affected by domestic violence. The author also shares practical tips for talking to victims of domestic violence during the topical procedure.

Tłumaczenie: Jarosław Michalak